

MEVDUAT SÖZLEŞMESİNİN TANIMI, KURULMASI VE TÜRLERİ

Definition, Establishment and Types of Deposit Agreement

Beyza ER*

Özet

Mevduat, gerçek veya tüzel kişiler tarafından ivazlı ya da ivazsız olarak, geri ödenmesi şartıyla para toplamaya yetkili kuruluşlara tevdi edilen paraları ifade etmektedir. Mevduat işleminin bankalar bakımından hayati önem taşıdığı ve ülke ekonomisine katkısının büyük olduğunu söylemek mümkündür. Bankaların kaynakları içerisinde mevduatın çok önemli bir yeri vardır. Çünkü banka nispeten düşük faizle topladığı mevduatı, kredi sözleşmesiyle ihtiyaç sahiplerine daha yüksek faizle vermek suretiyle aradaki faiz farkından kazanç elde etmektedir. Kişiler de mevduat sözleşmeleri aracılığıyla paralarını güvenli bir kuruluştaki saklama ve faiz geliri elde etme imkânına sahip olmaktadır. Mevduat sözleşmeleri çeşitli tasniflere tabi tutulmakta olup bunlar içerisinde tasarruf mevduatı sözleşmesi, gerçek kişiler tarafından tasarruf amacıyla yatırılan ve ticari işlemlere konu olmayan paraları edinmekle ayrı bir öneme sahiptir. Bu kapsamda kanun koyucu tarafından tasarruf mevduatı sahibini koruyucu düzenlemeler getirilmiştir. Çalışmamızda ilk olarak mevduat kavramı kanuni düzenlemeler ve öğretilerdeki görüşler çerçevesinde açıklanacak ardından da mevduat sözleşmesinin unsurları, hukuki niteliği, kurulması ve türleri öğretilerde ileri sürülen çeşitli görüşler de ele alınarak ayrıntılarıyla incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Mevduat, Mevduat Hesabı, Mevduat Sahibi, Vadeli Mevduat, Tasarruf Mevduatı.

Abstract

Deposit refers to the money given by real or legal persons to the institutions authorized to collect money with or without consideration, provided that it is repaid. It can be urged that deposit transaction is of paramount importance for banks and has major contribution to national economy. Deposits have a very important place in the resources of banks. Because banks generate profit by collecting money with relatively lower interests and then giving money to needers with higher interests by loan contracts. Therefore, individuals have the opportunity to keep their money in a secure institution and obtain interest income through deposit agreements. Deposit agreements are categorized in various manners, and among these, savings deposit agreements have a special importance by subjecting the money deposited by real persons for savings and not subject to commercial transactions. In this regard, regulations have been

Bu makale Etik Kurul İznine tabi değildir.

* Bankacılık Uzman Yardımcısı, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, avbeyzaer@hotmail.com, <http://orcid.org/0000-0002-0738-1761>

introduced by the law-maker to protect the savings deposit holder. In this study, the term deposit will be discussed based on legal regulations and disciplinary views. Later on, the elements, legal characteristic, establishment and types of deposit agreement will be examined by referring to various views asserted.

Key words: Deposit, Deposit Account, Deposit Holder, Term Deposit, Savings Deposit.

GİRİŞ

“Mevduat” sözcüğü, Arapça kökenli olup “tevdi” sözcüğünden türemiştir¹. “Tevdi” sözcüğü ise, sözlük anlamı itibarıyla “verme, bırakma” anlamına gelmektedir². Tevdi işlemleri kapsamında her türlü taşınır eşya, kıymetli evrak ile paranın açık veya kapalı olarak bırakılması söz konusu olurken, bankacılıkta mevduat daha dar bir anlama sahiptir.³ Öğretide benimsenen tanıma göre bankacılık uygulamasında mevduat, gerçek veya tüzel kişiler tarafından ivazlı ya da ivazsız olarak ve geri ödenmesi şartıyla para toplamaya yetkili kuruluşlara tevdi edilen paraları ifade etmektedir⁴.

Türk hukuk sisteminde bankacılık faaliyetleri kapsamında çıkarılan yasal düzenlemeler incelendiğinde, mülga 4389 sayılı Bankalar Kanunu’nda⁵ veya başka bir kanunda mevduatın tanımına yer verilmemiş olup, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nun⁶ 3.maddesinde ise mevduat ilk kez; “*yazılı ya da sözlü*

¹ Oruç Hami Şener, Banka Mevduatı ve Hukuki Niteliği, (2.Bası, Yetkin Yayınları 2019) 5; Kürşad Nuri Turanboy, ‘Tasarruf Mevduatı Sözleşmesinin Hukuki Niteliği’ (1997) 1(1) Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 254; Ömer Naneli, ‘Türk Hukukunda Mevduat Hesabı Üzerine Çek Keşide Edilmesi’ (2018) (12) Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi 532, 538; Yonca Yücel, ‘Tasarruf Sahiplerinin Hak Ve Menfaatlerinin Korunmasına Dair Mevzuat’ (2010) (87) Türkiye Barolar Birliği Dergisi 464, 469; Selçuk Özer, Mevduat Rehni, (Der Yayınları 2017) 1; Sebahat Akyol, ‘Türkiye’de Mevduat Sigorta Sisteminin Genel Analizi’, (2018) 1(1) Ekonomi Maliye İşletme Dergisi 1, 2; Aliye Akgün, Mevduat Sözleşmeleri, (Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi 2018) 3.

² <www.sozluk.gov.tr> E.T. 23.11.2020.

³ Özer, (n 1) 2; Akyol, (n 1) 3; Akgün, (n 1) 3.

⁴ Seza Reisoğlu, Bankacılık Kanunu Şerhi, (C.1, Yaklaşım Yayınları 2007) 115; Kemal Çevik, Banka Hukuku, (1.Bası, Turhan Kitabevi 2007) 276; İbrahim Kaplan, Banka Sözleşmeleri Hukuku, (C.1, Adalet Matbaacılık 1996) 130; Mustafa Çeker, Hukuki Yönüyle Banka Mevduatı, (Karahana Yayınları 2004) 5; Alptekin Güney, Bankacılık İşlemleri, (9.Bası, İnkılâp Kitabevi 2015) 41; Aytaç Şemsi, ‘Mevduat, Havale, EFT’ Ferudun Kaya (ed) Bankacılık Giriş ve İlkeleri (5.Bası, Beta Basım 2017) 225; Mehmet Vurucu, Mustafa Ufuk Arı, A’dan Z’ye Bankacılık, (C.I, 2.Bası, Seçkin Yayıncılık 2017) 337; Haluk Konuralp, ‘Banka Tasarruf Mevduatının Hukuki Niteliği’, (1980) (1) Ankara Barosu Dergisi 14; Süleyman Kalender, ‘Banka Mevduatı Zamanlaşımı’ (2018) 2(1) Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 14, 15; Nuri Erdem, ‘Vadelerine Göre Mevduat Hesabı Türleri’ (2005) 1(2) Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 253, 254; Özer, (n 1) 3; Akgün, (n 1) 4.

⁵ RG 23.06.1999/23734.

⁶ RG 01.11.2005/25983.

olarak veya herhangi bir şekilde halka duyurulmak suretiyle ivazsız veya bir ivaz karşılığında, istendiğinde ya da belli bir vadede geri ödenmek üzere kabul edilen para” şeklinde tanımlanmıştır.

Uygulamada mevduat kavramı sıklıkla mevduat sözleşmesi ve bankacılık faaliyetlerini ifade etmek içinde kullanılsa da mevduat, hukuki ilişkiye verilen bir ad veya hukuki bir fiil olmayıp tevdi edilmiş bir miktar para anlamına gelmesi sebebiyle ancak hukuki ilişkinin bir unsuru olarak nitelenebilir⁷. Yine banka hesabı da mevduat ile aynı anlama gelecek şekilde kullanılmakta ise de esasen banka hesabı, banka ile sözleşme akdettikleri kişiler arasındaki çeşitli hukuki ilişkiler kapsamında gerçekleşen işlemlerin kaydedildiği, muhasebecilikte kullanılan bir yöntemdir⁸. Ancak sadece mevduat ilişkisi kapsamındaki banka hesapları değil; kredilerin, havalelerin, saklama hizmetlerinin kaydedildiği benzer başka hesaplar da vardır.

I. MEVDUAT SÖZLEŞMESİNİN TANIMI VE UNSURLARI

Bankacılık Kanunda mevduatın tanımı yapılmışsa da mevduat sözleşmesinin tanımına yer verilmemiştir. Kanundaki mevduat tanımı da dikkate alındığında mevduat sözleşmesi, bankanın kendisine tevdi edilen paraları güvenli bir şekilde saklama ve istendiğinde iade etmeyi taahhüt ettiği ve müşterinin ise dilediği miktardaki parayı bankanın kullanımına bırakmayı kabul ettiği bir sözleşme olarak tanımlanabilir. Buna göre mevduat sözleşmesinin unsurları; bir miktar paranın varlığı, paranın yetkili kuruluşa yatırılması, paranın saklanmak üzere veya ödünç olarak bırakılması ve halka duyurulmak suretiyle para kabul edilmesi olarak sıralanabilir⁹.

A. Bir Miktar Paranın Varlığı

Bankacılık Kanunu’ndaki tanımda da açıkça yer verildiği üzere mevduat sözleşmesinin konusunu ancak bir miktar para oluşturabilir¹⁰. Mevduat sözleşmesinin konusu olan para Türk Lirası veya yetkili kuruluş tarafından kabul edilmesi halinde tedavülde olan herhangi bir yabancı ülke parası olabilir. Buna karşılık, hisse senedi, tahvil, altın, hazine bonusu ve tedavülden kalkmış paralar mevduat olarak kabul edilmez¹¹. Paranın virman, havale ya da EFT yoluyla yatırılması halinde de mevduat işlemi gerçekleşecek olup paranın

⁷ Konuralp, (n 4) 14; Turanboy, (n 1) 255; Akgün, (n 1) 4.

⁸ Turanboy, (n 1) 257; Yücel, (n 1) 470.

⁹ Ahmet Battal, Bankacılık Kanunu Şerhi, (Seçkin Yayıncılık 2006) 71; Şener, (n 1) 17; Çeker, (n 2) 10.

¹⁰ Çeker, (n 4) 11; Battal, (n 9) 71; Kalender, (n 4) 17; Naneli, (n 1) 538; Akgün, (n 1) 12.

¹¹ Çeker, (n 4) 11; Kalender, (n 4) 17, Ancak yazara göre; bankalarda açılan altın hesaplarında kaydi bir değer bulunması ve bu değer banka tarafından kullanılabilir olması nedeniyle mevduat olarak kabul edilmesi gerekmektedir.

bankaya fiziken teslimi şart değildir¹². Paranın asgari veya azami miktarı konusunda da bir sınırlama mevcut olmadığı gibi¹³ yatırılan para karşılığında faiz verilip verilmemesi de nitelendirmede önem taşımaz¹⁴.

Diğer taraftan, bankalara tevdi edilen her türlü para mevduat olarak nitelendirilemez. Nitekim Bankacılık Kanununun 60. maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca resmi kuruluşlar ile özel kuruluşlar ve ticari ortaklıkların çalışanları için kurulan sandık ve vakıflara yatırılan paralar ile sigorta şirketlerinin işlemleri de mevduat kapsamına girmemektedir. Yine, bankaların emanet kasalarının müşterilerce kiralanması yoluyla kasanın içerisine konulan para, altın, gümüş ya da diğer değerlerin de bunların banka tarafından kullanılması mümkün olmadığından, mevduat olarak kabul edilmesi mümkün değildir¹⁵.

B. Paranın Yetkili Kuruluşa Yatırılması

Mevduattan söz edebilmek için paraların, bu konuda yetkili bir kuruluşa yatırılması gerekir¹⁶. Bankacılık Kanununun “Mevduat ve katılım fonu kabulü.” başlıklı md.60/f.1; “*Kredi kuruluşları ile özel kanunlarına göre yetkili olanlar dışında hiçbir gerçek veya tüzel kişi, aslen veya fer ’an meslek edinerek mevduat veya katılım fonu kabul edemez, ticaret unvanları ve kamuya yapacakları açıklamalar ile ilan ve reklamlarında bu izlenimi yaratacak ifade ve deyimleri kullanamaz.*” hükmünü amir olup anılan hüküm uyarınca

¹² Şener, (n 1) 25; Çeker, (n 4) 12; Nitekim günümüzde internet bankacılığı yaygın olarak kullanıldığından internet üzerinden dahi kişiler mevduat hesabı açabilmektedir.

¹³ Mevduat sözleşmesi yapabilmek için belirli bir miktarda para yatırılması zorunluluğu yoktur. Ancak sözleşme özgürlüğü kapsamında bankalar, (genellikle vadeli) mevduat başvurusunda bulunan kişilerin başvurusunu reddedebilecekleri gibi sözleşme yapmak için belirli bir miktarda para yatırılması koşulunu da ileri sürebilirler. (Çeker, (n 4) 22) Ayrıca yazara göre, bankanın iade yükümlülüğü hesaba para yatırılması halinde ortaya çıkacağından para yatırmaksızın mevduat ilişkisinin kurulmasının bir anlamı yoktur.

¹⁴ Kaplan, (n 4) 130; Erdem, (n 4) 254; İvazın sözleşmenin asli unsuru olarak kabul edilmesi gerektiği yöndeki görüş için bkz. Çevik, (n 4) 276.

¹⁵ Reisoğlu, (n 4) 893; Çeker, (n 4) 6; Kalender, (n 4) 17. Bunların dışında, Bankacılık Kanunu md.60/f.4 uyarınca kalkınma ve yatırım bankalarının kredi müşterileri, ortaklıkları ve ortaklarından sağlayacakları fonlar ile bankalardan, para piyasaları, sermaye piyasaları ve organize piyasalardan kullanacakları fonlar da mevduat olarak nitelendirilemez.

¹⁶ Reisoğlu, (n 4) 808; Kaplan, (n 4) 130; Battal, (n 9) 72; Akyol, (n 1) 3; Güney, (n 4) 43; Yetkili kuruluşlar dışındaki gerçek ve tüzel kişilerin mevduat toplamları Bankacılık Kanunu uyarınca izinsiz faaliyette bulunma suçunu oluşturur. Nitekim 150.maddenin ilk fıkrasında; gerekli izinleri almadan banka gibi mevduat kabul etme faaliyetinde bulunan gerçek veya tüzel kişilerin görevlileri için hapis ve adli para cezası öngörülmüştür. Ayrıca; faaliyet izni alınmadan ticaret unvanlarında, her türlü belge ve ilanlarında, kamuoyuna yaptıkları açıklamalarda mevduat topladıkları izlenimi uyandıracak ifadeler kullanan kişilerin de hapis ve adli para cezası ile cezalandırılması düzenlenmiştir. (md.150/f.2) Uygulanan bir diğer müeyyide ise izinsiz olarak toplanan mevduatın Tasarruf Mevduatı Sigortası kapsamı dışında bırakılmasıdır.

hukukumuzda mevduat kabul etme yetkisi yalnızca kredi kuruluşları¹⁷ ile özel kanunlarına göre yetkili olanlara tanınmıştır. Kural olarak, mevduat kabul yetkisi kredi kuruluşu olan bankalara ait olmakla beraber mevduat bankaları dışında katılım, yatırım ve kalkınma bankalarına böyle bir yetki tanınmadığından¹⁸ hükümde yer alan kredi kuruluşu kavramından esasen mevduat bankası¹⁹ anlaşılmalıdır²⁰. Özel kanunlarına göre mevduat kabul etme yetkisi olan kuruluşlar ise Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri²¹ ile Posta ve Telgraf Teşkilatı'dır²². Anılan kuruluşların mevduat toplama faaliyetini icra edebilmeleri için Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'ndan izin almaları gerekmektedir.

C. Paranın Saklanmak Üzere Veya Ödünç Olarak Bırakılması

Bankalara çeşitli amaçlarla bir miktar paranın yatırılması mümkün olmakla beraber mevduatın belirleyici özelliği paranın bankaya saklanmak üzere veya ödünç olarak yatırılması, bankanın mülkiyetine bırakılmasıdır²³. Öyle ki bankaya olan bir borcu ifa etmek, fatura borcunu ödemek, havale edilmek ya da bir borca teminat teşkil etmek üzere yatırılan paralar mevduat olarak nitelendirilemez²⁴. Paranın saklanmak üzere veya ödünç olarak yatırılması,

¹⁷ *Kredi kuruluşu: Mevduat bankalarını ve katılım bankalarını, ifade eder.* (Bankacılık Kanunu md.3)

¹⁸ Bankacılık Kanunu Madde 4; *Bankalar; diğer kanunlarda öngörülen hükümler saklı kalmak kaydıyla aşağıda belirtilen faaliyetleri gerçekleştirebilirler:*

a) Mevduat kabulü,

(...)

Mevduat bankaları birinci fıkranın (b) ve (t), katılım bankaları (a), kalkınma ve yatırım bankaları (a) ve (b) bentlerinde belirtilen faaliyetleri gerçekleştiremezler.

¹⁹ *Mevduat bankası: Bu Kanuna göre kendi nam ve hesabına mevduat kabul etmek ve kredi kullanılmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubelerini, ifade eder.* (Bankacılık Kanunu md.3)

²⁰ Reisoğlu, (n 4) 808; Vurucu-Arı, (n 4) 337; Yücel, (n 1) 471.

²¹ Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu, Kanun Numarası: 1581, Kabul Tarihi: 18.04.1972, RG 28.4.1972/14172.

²² Posta Hizmetleri Kanunu, Kanun Numarası 6475, Kabul Tarihi: 09.05.2013, RG 23.05.2013/28655. Posta Hizmetleri Kanunu'na göre PTT idaresine posta çeki işlemleri yapma yetkisi verilmiştir. Posta çeki işlemleri, PTT işyerleri ile elektronik ileti şeklinde çek hesabı açtıran kişilerce bir miktar paranın hesabına borç kaydı suretiyle kendisine veya üçüncü bir kişiye ödenmesine ya da üçüncü kişinin hesabına alacak kaydedilmesi hususunda PTT tarafından belirlenen yöntemlerle gerçekleştirilen işlemleri kapsamaktadır. Posta çeki hesabının niteliği itibarı ile mevduat olduğu belirtilmektedir. (Reisoğlu, (n 4) 808; Çevik, (n 4) 17).

²³ Reisoğlu, (n 4) 116; Şener, (n 1) 17; Çeker, (n 4) 6; Şemsi, (n 4) 225; Naneli, (n 1) 538;. Başlangıçta mudinin yatırdığı ve pozitif bakiye veren bir hesap, zamanla negatif bakiye vermişse artık bu durumda mudi tarafından yapılan bir tediyeden söz edilemeyeceğinden, mevduatın varlığından bahsedilemez. Bu yönde bkz. Yargıtay 11 HD, 8083/206, 24.01.1991. (Şener, (n 1) 17, dn.37)

²⁴ Çeker, (n 4) 7; Akgün, (n 1)15.

mutlak surette iade edilme unsurunu da içinde barındırmaktadır. Nitekim Kanundaki tanımda da “*istendiğinde ya da belli bir vadede geri ödenmek üzere kabul edilen para*” ifadesine yer verilmekle paranın iade edilmesinin kararlaştırılmadığı durumlarda mevduat sözleşmesinin varlığından bahsedilemeyecektir²⁵.

Kişilerin bankalardan gayri nakdi kredi temin etmek üzere yatırdığı paranın mevduat niteliği taşıyıp taşımadığı konusunda ise öğretilerde farklı görüşler mevcuttur. Bir görüşe göre²⁶, teminat amacıyla bankaya para yatırılması durumunda, riskin gerçekleşmesi ihtimalinde yatırılan para iade edilmemekte olup bu halde iade edilme unsurunu tam olarak karşılanmadığı için bu şekilde yatırılan paralar mevduat olarak nitelendirilmeyecektir. Öğretilerdeki diğer bir görüş²⁷ ise, gayri nakdi kredi (teminat mektubu) kullanmak üzere teminat amacıyla bankaya para yatırılması halinde de taraflar arasında mevduat ilişkisinin mevcut olduğunu ileri sürmektedir. Bu görüşe göre; bankaya yatırılan paranın geri alınması, yine bir vadeye (mektubun iadesi koşuluna) bağlanmış olup müşteri teminat mektubunu iade ettiğinde bankaya yatırdığı parayı da geri alacaktır.

D. Halka Duyurulmak Suretiyle Para Kabul Edilmesi

Mevduat ilişkisinde göz önünde bulundurulması gereken bir diğer unsur da bunun herhangi bir şekilde halka duyurulmuş olması gerekliliğidir²⁸. Halka duyurulma, belirli bir gruptan para toplanmasının mevduat kabul edilmeyeceği, mevduat kabulü işleminin halka açık ve herkesten²⁹ para toplama şeklinde olması gerektiğini ifade etmektedir³⁰. Duyuru yazılı veya sözlü olabilmesinin yanında internet, reklam, bir başkasından duyma gibi yollarla da olabilecek olup önemli olan husus herhangi bir şekilde duyurunun var olmasıdır³¹.

²⁵ Nitekim Bankacılık Kanunu'nun 61.maddesi; “4721 sayılı Türk Medenî Kanununun rehinlere ve hapis hakkına, 818 sayılı Borçlar Kanununun alacağın devir ve temlikine, takasa dair hükümleri ile diğer kanunların verdiği yetkiler ve koyduğu yükümlülükler saklı kalmak şartıyla mevduat ve katılım fonu sahiplerine ödenmesi gereken tutarları geri alma hakları hiçbir suretle sınırlandırılmaz.” hükmünü amir olup bankaların mevduatı iadede kaçınmayacağı düzenlenmiştir. Dolayısıyla mevduat sözleşmesinde, mevduatın iade koşullarına yönelik olarak yapılacak olan düzenlemeler geçersiz olacağına da vade ve ihbar süresi hakkında konulacak olan şartlar geçerli olacaktır.

²⁶ Reisoğlu, (n 4) 116; Şener, (n 1) 20-22.

²⁷ Çeker, (n 4) 9.

²⁸ Şener, (n 1) 23; Çevik, (n 4) 276; Battal (n 9) 71; Naneli, (n 1) 539; Akgün, (n 1) 16; Halka duyurulmayı mevduat sözleşmesinin zorunlu unsuru olarak kabul etmeyen görüş için bkz. Çeker, (n 4) 9.

²⁹ Herkes kelimesi ile kastedilen gerçek ve tüzel kişilerdir.

³⁰ Şener, (n 1) 23; Akgün, (n 1) 16.

³¹ Çevik, (n 4) 276; Battal (n 9) 71; Naneli, (n 1) 539; Kalender, (n 4) 16.

II. MEVDUAT SÖZLEŞMESİNİN KURULMASI

A. Sözleşmenin Tarafları

1. Mevduat Kabul Etmeye Yetkili Kuruluşlar

Bu hususta mevduat sözleşmesinin unsurlarından biri olan “Paranın Yetkili Kuruluşa Yatırılması” unsuru hakkında yaptığımız açıklamalar burada da geçerli olup, mevduat kabul etmeye yetkili kuruluşlar; mevduat bankaları ile özel kanunları uyarınca yetkili kılınan Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri ile Posta Telgraf Teşkilatı’dır³².

2. Mevduat Sahibi

Mevduat sözleşmesinde, herhangi bir gerçek veya tüzel kişi mevduat sahibi olan tarafı oluşturabilir. Kural olarak hak ehliyetine sahip tüm kişiler, mevduat sözleşmesinde taraf olabilir³³. Mevduat sahibi olan gerçek kişi, Türk vatandaşı olabileceği gibi yabancı kişi de olabilir. Gerçek ve tüzel kişilerin fiil ehliyeti ile ilgili genel kurallar, mevduat sözleşmelerine de uygulanacaktır. Buna göre tam ehliyetliler ve sınırlı ehliyetliler tek başlarına geçerli bir şekilde mevduat sözleşmesi akdedebilirler³⁴. Ayırt etme gücüne sahip olan küçükler ve kısıtlılar ise yasal temsilcilerinin rızası ile mevduat hesabı açabilir ve bu hesap üzerinde tasarrufta bulunabilirler³⁵. (TMK³⁶ md.16) Ayırt etme gücüne sahip olmayan tam ehliyetsizler, geçerli bir şekilde mevduat sözleşmesi akdedemeyecekleri gibi bu kişilerin akdettikleri mevduat sözleşmesi, yasal temsilcilerinin onayı ile de geçerli olmaz. Ancak, tam ehliyetsizler adına yasal temsilcileri mevduat sözleşmesi yapabilir.

Mevduat sahibi, bankadaki mevduat üzerinde hak sahibi durumundadır. Bu kapsamda alacağı temlik, hapis hakkı veya rehin, haciz veya ihtiyati tedbir, ehliyetsizlik gibi kısıtlamalar olmadığı sürece bankadaki mevduat üzerinde para çekme, havale, EFT gibi işlemler yaparak tasarrufta bulunabileceği gibi borcundan dolayı mevduatına haciz konması da mümkündür³⁷. Mevduat sahibi

³² Ayrıntılı açıklamalar için bkz. I, B, s.494-495.

³³ Çeker, (n 4) 76; Kalender, (n 4) 17; Gerçek kişiler bizzat veya temsilcileri aracılığıyla, tüzel kişiler ise yetkili organları aracılığıyla mevduat sözleşmesi akdedebilirler.

³⁴ Mevduat sözleşmesinin hukuki niteliğinin tüketim ödünç sözleşmesi olarak kabul edilmesi halinde, Türk Medeni Kanunu’nda yasal danışmanın onayının arandığı işlemler arasında “ödünç alma ve verme” de sayıldığından (TMK md.429/1-b.5), sınırlı ehliyetlinin mevduat sözleşmesi yapabilmesi için yasal danışmanın onayına ihtiyaç duyulacağı söylenebilir.

³⁵ Reisoğlu, (n 4) 810.

³⁶ Türk Medeni Kanunu, Kanun Numarası 4721, Kabul Tarihi: 22.11.2001, RG 08.12.2001/24607.

³⁷ Çeker, (n 4) 77; Timuçin Muşul, Haciz ve Hacze İştirak, (Adalet Yayınevi 2019) 331 vd.; Mevduat hesabındaki mevduat alacağı İcra ve İflas Kanunu md.106/f.2 uyarınca menkul hükmünde olduğundan menkul haczi (İİK md.85/f.1) gibi icra müdürlüğünce bankaya md.88 kapsamında haciz müzekkeresi gönderilerek haczedilebileceği gibi borçlunun mevduat

olabilmek için bankadaki mevduat işleminin bizzat yapılması şart olmayıp, mevduat sahibi adına başkası tarafından hesap açılması veya para yatırılması suretiyle de mevduat sahibi sıfatı kazanılabilir. Bu açıdan mevduat sahibi ile mevduat hesabını açtıran kişi farklı şahıslar olabilir³⁸. Örneğin; anne veya babanın çocukları, dedenin torunu, kocanın karısı, işverenin işçileri adına hesap açtırması hallerinde mevduatı açtıran kişi ile mevduat sahibi birbirinden farklı olacaktır³⁹. Mevduat hesabı üzerinde tasarruf edebilmek için hesabı açtırmış olmak yeterli olmayıp mevduat sahibi sıfatını taşımak gereklidir. Bu kapsamda örneğin, işverenin işçi adına açtırdığı mevduat hesabına yatırdığı parayı daha sonra geri çekebilmesi mümkün değildir⁴⁰.

B. Sözleşmenin Şekli

Mevduat sözleşmesinin geçerliliği, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nda⁴¹ çerçevesinde bir şekil koşuluna bağlı değildir. Mevduat ilişkisinin doğması için banka ile mevduat sahibinin sözleşmenin zorunlu unsurları üzerinde yazılı veya sözlü olarak anlaşmaları yeterlidir⁴². Mevduat sözleşmesindeki irade beyanlarının banka şubesinde yüz yüze yapılması mümkün olduğu gibi bu işlemlerin elektronik ortamda gerçekleştirilmesi de mümkündür⁴³.

Öte yandan, Bankacılık Kanunu'nun "Müşteri Hakları" başlıklı 76.maddesinin ikinci fıkrasına göre; bankaların, Kanun'un 4. maddesinde yer alan faaliyet konularına ilişkin olarak bireysel müşterileri ile akdedecekleri sözleşmelerin şekil ve içeriğinde yer alması gereken asgari hususlar, kuruluş birlikleri tarafından belirlenecektir. Bu doğrultuda çıkartılmış olan, Mevduatın

hesabındaki para İİK md.88/f.1 uyarınca icra memuru tarafından fiilen el konulup muhafaza altına alınarak veya md.89 uyarınca 1.haciz ihbarnamesi gönderilerek de yapılabilir.

³⁸ Reisoğlu, (n 4) 811; Çeker, (n 4) 77; Mevduat sahibi sıfatını elde edebilmek için mevduat sözleşmesi veya hesap kartını imzalamak veya hesap cüzdanını almış olmak gerekli olmayıp hesap açılmış olması yeterlidir. (Çeker, (n 4) 77, dn.15; Battal, (n 9) 241) Hukuki niteliği itibarıyla, bir kimsenin başkası adına mevduat hesabı açtırması, üçüncü kişi yararına sözleşme olarak nitelendirilebilir.

³⁹ Mevduat sahibi olacak kişinin hak ehliyetine sahip olması yeterli iken, işlemi yapacak olan kişinin mutlaka fiil ehliyetine haiz olması gerekmektedir.

⁴⁰ Buna karşılık anne veya babanın, çocukları adına açtıkları hesapta çocuğun tam ehliyetli olmasına kadar tasarrufta bulunması mümkün olmakla birlikte bu tasarruf yetkisi anne ve babanın velayet hakkından kaynaklanmaktadır. (TMK md.357/f.2)

⁴¹ RG 04.02.2011/27836.

⁴² Turanboy, (n 1) 261; Akgün, (n 1) 78; Çeker, (n 4) 20; Yazara göre; mevduat sözleşmesinin geçerliliği açısından mevduat cüzdanının düzenlenip düzenlenmemesi önem arz etmediği gibi bankaların müşterilerine hesap cüzdanı vermeleri de sözleşmenin şekle bağlı olduğunu göstermez. Ancak, sözlü olarak yapılan mevduat sözleşmelerinde ispat sorunu ile karşılaşıldığında, mevduat cüzdanı taraflar arasında bir sözleşme bulunduğunu ispata yarar. Aynı yönde bkz. Erdem, (n 4) 261; Turanboy, (n 1) 261.

⁴³ Çeker, (n 4) 21.

Kabulüne İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik⁴⁴ ile kredi kuruluşları, müşterileri ile belirli hususları içeren çerçeve sözleşme düzenlemekle yükümlü tutulmuştur. Ayrıca, Türkiye Bankalar Birliği tarafından çıkarılan Tebliğde⁴⁵, bireysel müşteriler ile akdedilen tüm sözleşmelerin taraflarca imzalanmış bir örneğinin müşteriye verileceği düzenlenmiştir. Yönetmelik ve Tebliğ hükümleri sözleşmenin bir örneğinin müşteriye verilmesi düzenlemeleri mevduat sözleşmesinin yazılı yapılmasını zorunlu kılsa da, Borçlar Kanunu veya Bankacılık Kanunu'nda mevduat sözleşmeleri bakımından herhangi bir geçerlilik şekli öngörülmüş olmayıp geçen hükümler, bankalara yönelik düzen hükmü niteliğini taşımaktadır⁴⁶.

C. Sözleşmenin Kurulması

Sözleşmelerin nasıl kurulacağı TBK'nın 1. maddesi ve devamında düzenlenmiş olup bu hükümler mevduat sözleşmelerine de uygulanır. Buna göre, hukukumuzda sözleşmeler rızai olduğu için (TBK md.1/f.1), mevduat sözleşmesi de tarafların karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanı ile kurulur⁴⁷. Mevduat sözleşmesinde, bir miktar paranın saklanmak veya faiz geliri elde edilmek üzere bankaya yatırılması, paranın mülkiyetinin bankaya geçmesi ve iade zamanı geldiğinde de bankanın parayı mislen iade etmesi hususları, sözleşmenin esaslı unsurlarından olup tarafların asgari olarak sözleşmenin esaslı unsurları üzerinde anlaşmaları ile sözleşme kurulmuş olur⁴⁸. (TBK md.2/f.1)

III. MEVDUAT SÖZLEŞMESİNİN HUKUKİ NİTELİĞİ

Banka ile mevduat sahibi arasında yapılan mevduat sözleşmesinin hukuki niteliğine ilişkin Bankacılık Kanununda bir düzenleme yer almayıp öğreti ve Yargıtay kararlarında da mevduat sözleşmesinin hukuki niteliği konusunda görüş birliği yoktur. Sözleşmenin hukuki niteliği konusundaki görüşler; misli şeylerin saklanması (usulsüz tevdi) sözleşmesi, tüketim ödücü (karz)

⁴⁴ RG: 01.11.2006/26333.

⁴⁵ Türkiye Bankalar Birliği'nin Bankalar ile Bireysel Müşterileri Arasında İmzalanacak Sözleşmelerin Şekil ve İçeriğinde Yer Alması Gereken Asgari Hususlar ile Sözleşmelerin Uygulanacağı İşlemlere İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ, (Çevrimiçi) <<https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/duzenlemeler/bireysel-sozlesmeler-tebliği/387>> E.T.:06.12.2020.

⁴⁶ Akgün, (n 1) 79.

⁴⁷ Çeker, (n 4) 23, dn.63; Şener, (n 1) 117; Turanboy, (n 1) 262; Akgün, (n 1) 83; Konuralp'a göre ise mevduat sözleşmesi, paranın bankaya teslimi ile kurulmuş olmaktadır. Yazar bu görüşüne gerekçe olarak özellikle vadesiz mevduat sözleşmelerinde paranın yatırıldıktan sonra istenildiği zaman çekilebilmesi nedeniyle, henüz para yatırılmadan talep hakkının bulunduğu kabul edilmesinin çelişki yaratmasını göstermiştir. Yazar, mevduat sözleşmeleri bakımından vadeli-vadesiz ayrımı yapmaksızın sözleşmenin aynı sözleşme olduğunu kabul etmiştir. (Konuralp, (n 4) 19-21.)

⁴⁸ Akgün, (n 1) 85.

sözleşmesi, karma sözleşme ve kendine özgü yapısı olan sözleşme olduğu yönünde ayrılmıştır⁴⁹.

A. Misli Şeylerin Saklanması (Usulsüz Tevdi) Sözleşmesi

Bir miktar para, misli eşya veya kıymetli evrakın saklanmak üzere bırakıldığı, saklayanın da bırakılan şeyle aynı miktar ve nitelikte şeyi iade etmekle yükümlü olduğu sözleşme türü, misli şeylerin saklanması sözleşmesidir⁵⁰. Misli şeylerin saklanması sözleşmesi TBK'da saklama sözleşmelerinin bir türü olarak düzenlenmiştir.

Misli şeylerin saklanması sözleşmesinin konusunun bir miktar para olabilmesi, saklayanın parayı kullanabilmesi ve iade zamanı geldiğinde geri vermekle yükümlü olması hususları mevduat sözleşmesinde de mevcuttur⁵¹. Bu durum, öğretilerdeki bazı yazarlar tarafından mevduat sözleşmesinin hukuki niteliğinin misli şeylerin saklanması sözleşmesi olarak ileri sürülmesine neden olmuştur⁵². Öğretilerde bazı yazarlar ise vadeli ve vadesiz mevduat sözleşmelerini ayırarak, vadeli mevduat sözleşmelerinin tüketim ödöncü sözleşmesi, vadesiz mevduat sözleşmelerinin hukuki niteliğinin usulsüz tevdi sözleşmesi olduğu görüşündedir⁵³.

Mevduat sözleşmesinin hukuki niteliğinin misli şeylerin saklanması sözleşmesi olarak kabul edilmesi hâlinde, bu sözleşme hükümleri

⁴⁹ Tülay Aydın Ünver, 'Tasarruf Mevduatı Sözleşmesinin Hukuki Niteliği' (ed) Tufan Ögüz, Başak Baysal, Şükran Şıpka, Emrehan İnal, Hasan Erman, Prof. Dr. Necla Giritlioğlu'na Armağan, (On İki Levha Yayıncılık 2020) 137, 138; Çeker, (n 4) 25; Kaplan, (n 4) 198; Konuralp, (n 4) 16; Kalender, (n 4) 18; Yonca, (n 1) 470; Özer, (n 1) 5.

⁵⁰ Fikret Eren, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, (7.Bası, Yetkin Yayınları 2019) 767.

⁵¹ Misli şeylerin saklanması sözleşmesinin unsurları hakkında ayrıntılı açıklama için bkz. Eren, (n 50) 768.

⁵² Mustafa Topaloğlu, 'Banka Mevduatı Üzerinde Takas ve Hapis Hakkı' (2004) (11) Adana Barosu Bülteni, 2; Nurettin Gürsel, 'Usulsüz Tevdi' (1950) 41(1) Adalet Dergisi 77, 87; Bu görüşü savunanlara göre; usulsüz tevdi sözleşmesinde asıl amaç, tevdi konusu paranın güvenli bir yerde saklanması olup, mevduat sözleşmesinde de mevduat sahibi, saklanmasını istediği parayı güvendiği bankaya tevdi etmekte, banka ise belirli bir süre sonra veya talep edildiğinde aynı miktarda mal yahut parayı iade etmeyi taahhüt etmektedir. Bu yönüyle vadesiz mevduat sözleşmesinin usulsüz tevdi sözleşmesine benzediği görülmektedir. YGHK, 11-2802/1047, 02.11.1983 sayılı kararında sözleşmenin hukuki niteliğinin saklama sözleşmesi olduğunu kabul etmiştir; "...davacının açıkça aralarındaki sözleşme hükümlerine (Vedia sözleşme BK. m. 463) dayandığı ve olayda davalı bankanın göstermesi gereken özeni gerekli şekilde göstermediği..." ((1984) 10(3) Yargıtay Kararları Dergisi 350, 353), Aynı yönde karar için bkz.YGHK, 11-20/34, 09.02.2005, <www.lexpera.com> E.T. 25.11.2020.

⁵³ Şener, (n 1) 76; Erdem, (n 4) 259; Battal (n 9) 72; Akgün, (n 1) 67-71; Zira vadesiz mevduatta da banka, karşılığında bir faiz ya da başka bir ad altında ücret ödemeksizin müşterisinin kendisine tevdi ettiği parayı kullanmakta ve müşterisinin talep etmesi durumunda parayı derhal iade etmektedir. (Şener, (n 1) 72.)

uygulanacaktır. Misli şeylerin saklanması sözleşmesi kural olarak ücretsizdir. Ancak, açıkça öngörüldüğü veya durum ve koşullar gerektirdiği takdirde, saklayan ücret isteyebilir. (TBK md.561/f.2) Dolayısıyla paranın bankaya muhafaza için yatırıldığı kabulü halinde, bankanın paraya faiz ödemesi değil, tam aksine ona ücret ödenmesi gerekeceğinden, müşteriden muhafaza hizmetinin karşılığında bir ücret talep hakkı doğacaktır⁵⁴. Yine, misli şeylerin saklanması sözleşmesinde bir süre belirlenmiş olsa dahi saklatan, her zaman saklanana geri isteyebilir. (TBK md.561/f.4) Oysa Bankacılık Kanunu'nun 61. maddesine göre banka muvafakat etmedikçe mudinin, vadeli yatırdığı parasını geri alması mümkün değildir. Bunun dışında, TBK'da tevdi edilmiş eşyaların ancak alacaklının rızasıyla takas edilebileceği öngörülmüştür. (TBK md.144/b.1) Mevduat sözleşmesinin hukuki niteliğinin saklama sözleşmesi olduğu kabul edildiği takdirde, banka mevduat sahibinin alacağı ile kendisinin mevduat sahibinden olan alacağını, alacaklının rızası olmadan takas edemeyecektir⁵⁵. Bankalar ise uygulamada, mevduat sözleşmesi akdederken sözleşmeye takas yapabileceklerine ilişkin kayıtlar koymaktadır⁵⁶.

B. Tüketim Ödücü (Karz) Sözleşmesi

Tüketim ödücü sözleşmesi, TBK md.386'ya göre; *“ödünç verenin, bir miktar parayı ya da tüketilebilen bir şeyi ödünç alana devretmeyi, ödünç alanın da aynı nitelik ve miktarda şeyi geri vermeyi üstlendiği sözleşme”*dir⁵⁷. Tüketim ödücü sözleşmesinin konusunun bir miktar para olabilmesi, sözleşme konusu şeyin mülkiyetinin karşı tarafa geçmesi ve şeyin mülkiyetini kazananın mislen geri vermeyi üstlenmesi mevduat sözleşmesi ile ortak unsurlardır⁵⁸. Öğretideki bazı yazarlara göre ise⁵⁹, banka tarafından mevduat olarak toplanan paraların işletilmesi, mevduat karşılığında faiz verilmesi ve sözleşme ile bankaya takas yetkisinin verilmesi sebebiyle mevduat sözleşmesinin hukuki niteliği tüketim ödücü sözleşmesidir. Kimi yazarlar ise⁶⁰ yalnızca vadeli

⁵⁴ Ünver, (n 49) 143; Eren, (n 50) 769; Reisoğlu, (n 4) 117; Özer, (n 1) 7

⁵⁵ Eren, (n 50) 770.

⁵⁶ Kaplan, (n 4) 201; Erdem, (n 4) 256.

⁵⁷ Fahrettin Aral-Hasan Ayrancı-Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, (12.Bası, Yetkin Yayınları 2019) 345; Murat Aydoğdu-Nalan Kahveci, Türk Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, (3.Bası, Adalet Yayınevi 2017) 702.

⁵⁸ Tüketim ödücü sözleşmesinin unsurları hakkında ayrıntılı açıklama için bkz. Aral-Ayrancı, (n 57) 346-350.

⁵⁹ Kaplan, (n 4) 205-206; Güney, (n 4) 41; Yargıtay'ın da bu yönde görüş belirttiği eski kararları bulunmaktadır; *“Taraflar yekdiğerine karşı yükledikleri vecaibe nazaran banka ile tevdiat sahibi, müstakriz ise bankadır. Karz akdi paranın bankaya tevdi ile beraber tamam olur ve hüküm ifade eder.”* Yargıtay Ticaret Dairesi, 1812/3707, 17.05.1955 (Çeker, (n 4) 25, dn.73)

⁶⁰ Şener, (n 1) 76; Erdem, (n 4) 259; Akgün, (n 1) 67-71. Bu görüşü savunanlara göre; vadesiz mevduat sözleşmesinde saklama amacı, vadeli mevduat sözleşmesinde ise faiz geliri elde etme amacı mevcuttur.

mevduat sözleşmesinin, tüketim ödünçü sözleşmesi niteliğinde olduğunu savunmaktadır.

Mevduat sözleşmesinin hukuki niteliğinin tüketim ödünçü olarak kabul edilmesi hâlinde, bu sözleşme hükümlerinin uygulanması söz konusu olacaktır. Tüketim ödünçü sözleşmesinde, ödünç veren verdiği şeyi her zaman geri isteyemez⁶¹. Ne var ki mevduatın geri çekilmesini düzenleyen Bankacılık Kanunu'nun 61.maddesindeki özel hüküm karşısında mudiler bankalardaki paralarını özel vade ve ihbar şartları dışında her zaman geri alabilme hakkına sahiptir. Yine, TBK'nın 387.maddesi gereği, tüketim ödünçü sözleşmesinde faizin söz konusu olabilmesi için, tarafların bu hususu sözleşme ile kararlaştırmış olmaları gerekir. Ancak aynı maddenin ikinci fıkrasında belirtildiği üzere ticari tüketim ödünçünde sözleşme ile belirlenmemiş olsa dahi faiz ödenmesi gerekir⁶². Ayrıca, mevduat sözleşmesinin hukuki niteliğinin tüketim ödünçü olarak kabul edilmesi hâlinde takas yasağı da söz konusu olmayacak ve bu durumda bankalar, alacaklının rızasına gerek olmadan kendi alacakları ile mevduat alacağını takas edebilecektir⁶³.

C. Karma Sözleşme

Karma sözleşme, kanunda çeşitli sözleşme türleri için kabul edilen unsurların kanunun öngörmediği bir şekilde bir araya gelmesiyle ortaya çıkan sözleşmedir⁶⁴. Öğretide mevduat sözleşmesinin hukuki niteliğini, karma sözleşme olarak kabul eden yazarlar da mevcuttur⁶⁵. Nitekim Tekinalp, hesaba havale yapılması veya hesaptan havale yapılması gibi durumlarda, bankanın bir vekil gibi hareket ettiği gerekçesiyle vadesiz mevduat sözleşmesinin misli şeylerin saklanması ve vekâlet, vadeli mevduat sözleşmesinin ise ödünç ve vekâlet olarak nitelendirilmesi gerektiğini ileri sürmektedir⁶⁶. Konuralp'a

⁶¹ TBK md.392 uyarınca geri verilme konusunda belirli bir gün veya bildirim süresi öngörülmemiş olsa bile, ödünç alan ilk istem tarihinden başlayarak altı hafta geçmedikçe ödünçü geri vermekle yükümlü olmaz.

⁶² Aral-Ayrancı, (n 57) 706.

⁶³ Kaplan, (n 4) 201; Erdem, (n 4) 256; Turanboy, (n 1) 262.

⁶⁴ Eren, (n 50) 953; Aydoğdu-Kahveci, (n 57) 40.

⁶⁵ Aynı yönde bkz. Yargıtay 11 HD, 1095/6032, 01.07.1999; "...Türk doktrininde mevduat sözleşmesinin Borçlar Kanunu'ndaki hukuki niteliği oldukça tartışmalı bulunmaktadır. Zira bu sözleşmeye karz akdi niteliği veren yazarlar olduğu gibi, vedia, usulsüz vedia ve nihayet vekâlet ilişkisi olarak nitelendiren yazarlar da vardır. Bu sözleşmelerin her birinin edimin ifa yeri farklı ilkelere tabidir. Bu itibarla, mahkemece mevduatın, sadece para alacağına yönelik bir ödünç sözleşmesi gibi nitelendirme ile yetkili mahkemenin yoruma dayalı olarak belirlenmesi de isabetli bulunmamıştır. Kaldı ki, yukarıda da değinildiği gibi, mahkemenin nitelendirme şekli bakımından da taraflar arasındaki mevduat sözleşmesi yalın bir mevduat hesap sözleşmesi olmayıp, inançlı işlem sözleşmesini de içeren karma nitelikli bir sözleşmedir." <www.lexpera.com> E.T.26.12.2020

⁶⁶ Ünal Tekinalp, Banka Hukukunun Esasları, (2. Bası, Vedat Kitapçılık 2009) 437.

göre ise, mevduat sözleşmesinde kişilerin saklama ve faiz elde etme amacı bir arada bulunmaktadır. Bankanın borçları olan faiz verme ve saklama, kanunda düzenlenmiş olan iki ayrı sözleşme tipine ait unsurlar olduğunu ve bunların kanunun öngörmediği bir biçimde bir araya getirildiğini bu nedenle de mevduat sözleşmesinin karışık içerikli bir sözleşme olarak nitelendirilmesi gerektiğini savunmuştur⁶⁷. Son olarak Ünver de; hesap sahibinin paranın işletilmesi suretiyle kazanç elde etme amacının ağırlıklı olduğu, bankanın ise bu parayı sermaye olarak kullanarak vade sonunda faiziyle birlikte hesap sahibine iade ettiği vadeli mevduat hesabı sözleşmelerinin tüketim ödücü ve vekâlet sözleşmelerinin unsurlarını taşıyan, asıl amacı tevdi edilen paranın saklanması olan ve aynı zamanda vekâlet sözleşmesine ilişkin yükümlülükleri de içeren vadesiz mevduat sözleşmelerinin ise usulsüz tevdi ve vekâlet sözleşmelerinin unsurlarını taşıyan bir karma sözleşme olarak nitelendirilmesi gerektiğini ileri sürmüştür⁶⁸.

Mevduat sözleşmesinin karma sözleşme olarak kabul edilmesi halinde, karma sözleşmeler uygulanacak olan hükümlerin belirlenmesi gerekmektedir. Öğretide bu hususta çeşitli görüşler ileri sürülmüş olmakla birlikte⁶⁹ kıyas ve yaratma teorilerinin birlikte uygulanmasını savunan görüş⁷⁰ kabul edilecek olursa sözleşmeye, kanunda düzenlenmiş sözleşme tiplerine ilişkin hükümler kıyasen uygulanmalı; hüküm bulunmaması halinde TMK md.1/f.2⁷¹ çerçevesinde çözüm bulunmalıdır⁷².

D. Kendisine Özgü Yapısı Olan Sözleşme

Kendine özgü yapısı olan sözleşmeler, yasada düzenlenmiş bulunan sözleşmelere ilişkin öğeleri tümüyle ya da bir bölümüyle içermez ve kendisine özgü öğelerden oluşur⁷³. Öğretide mevduat sözleşmesinin hukuki niteliğini, kendisine özgü yapısı olan sözleşme olarak kabul eden görüş de mevcuttur⁷⁴.

⁶⁷ Konuralp, (n 4) 17-19.

⁶⁸ Ünver, (n 49) 159-165.

⁶⁹ Ayrıntılı açıklamalar için bkz. Eren, (n 50) 960-962; Aydoğdu-Kahveci, (n 57) 40.

⁷⁰ Bu görüşe göre; kanunda düzenlenen özel sözleşmelere ilişkin kurallar, karma sözleşmelere doğrudan doğruya değil, örnekseme yoluyla ve onların mahiyetleriyle bağdaştığı oranda uygulanmalı, hakkında hüküm bulunmayan hallerde ise hâkim kural yaratarak çözüme gitmelidir. (Aydoğdu-Kahveci, (n 57) 40.) Aynı yönde bkz. Eren, (n 50) 963.

⁷¹ Md.1/f.2; “Kanunda uygulanabilir bir hüküm yoksa hâkim, örf ve âdet hukukuna göre, bu da yoksa kendisi kanun koyucu olsaydı nasıl kural koyacak idiyse ona göre karar verir.”

⁷² Mevduat sözleşmesinin hukuki niteliği karma sözleşme olarak kabul edilecek olursa, benimsediğimiz çözüm şekline göre, misli şeylerin saklanması, tüketim ödücü ve vekâlet sözleşmesi ile ilgili hükümler mevduat sözleşmesine doğrudan değil ancak karma sözleşmenin amacı ve tarafların karşılıklı menfaatleri dikkate alınarak kıyas yolu ile uygulanabilecektir. (Ünver, (n 49) 167)

⁷³ Eren, (n 50) 963; Aydoğdu-Kahveci, (n 57) 25.

⁷⁴ Reisoğlu, (n 4) 118; Çeker, (n 4) 30; Naneli, (n 1) 542-543. Bu yönde bkz. Yargıtay 11 HD,

Bu görüşü savunan yazarlara göre, mevduat sözleşmelerinde mevduat sahibi, faiz elde etme amacıyla olduğu için bu sözleşme tüketim ödücü sözleşmesine yaklaşmakta, güvenilir olan bankada parayı saklama isteğini de barındırması sebebiyle de saklama sözleşmesini işaret etmektedir⁷⁵.

Mevduat sözleşmesinin hukuki niteliğinin kendine özgü yapısı olan sözleşme olduğu kabul edildiği takdirde, sözleşmeye uygulanacak hükümler kendine özgü yapısı olan sözleşmeler için öngörülen çözümlere göre belirlenecektir. Kendine özgü yapısı olan sözleşme, kanunda düzenlenmiş olan sözleşme tipleriyle benzerlik gösterdiği takdirde, bu sözleşmeye ilişkin hükümlerin kıyasen kendine özgü yapısı olan sözleşmeye uygulanacağı kabul edilmektedir⁷⁶. Bu çözüm şekli doğrultusunda, tüketim ödücü ve misli şeylerin saklanması sözleşmesine ilişkin hükümler kıyas yolu ile ve niteliğine uygun düştüğü ölçüde mevduat sözleşmesine uygulanabilecektir⁷⁷.

Kanaatimizce de mevduat sözleşmesinin hukuki niteliği kendine özgü yapısı olan sözleşmedir. Zira usulsüz tevdi olduğu görüşü bakımından, saklama amacı dışında gelir elde etme amacı bulunmadığı gibi bankanın saklama hizmeti karşılığında TBK md.561 uyarınca ücret alması gerekirken böyle bir şey mevduat sözleşmesi bakımından söz konusu değildir. Aynı şekilde tüketim ödücü sözleşmesinde de vadeden önce paranın alınmaması vadesiz mevduat sözleşmesine uygun düşmez. Karma sözleşme görüşü bakımından ise mevduat sözleşmesi vekâlet, tüketim ödücü ve usulsüz tevdi sözleşmelerinin unsurlarını tam anlamıyla barındırmadığı için bu görüş de isabetli değildir. Sonuç olarak mevduat sözleşmesinin, saklama ve gelir etme amaçlarını içeren, içerisinde

2386/4206, 11.09.2017; “Bankalar kendilerine yatırılan paraları mudilere istendiğinde veya belli bir vadede aynı veya misli olarak iade etmekle yükümlüdür. Bu bakımdan mevduat; ödünç ile usulsüz tevdi sözleşmelerinin niteliklerini taşıyan kendine özgü bir sözleşmedir.”, Yargıtay 12 HD, 6537/10591, 29.04.2004; “Mevduat yatırma, ağırlıklı olarak esas itibariyle belli oranda faiz elde etme amacına yöneldiği için karz akdine daha çok yaklaşan, ancak güvenilir bir kurumda parayı muhafaza etme fikri ile vedia akdini hatırlatan kendine özgü bir akit tipidir. Mevduata uygulanacak hükümler, ancak kıyas yolu ile ve niteliğine uygun düştüğü ölçüde karz akdi hükümleri ve istisnai hallerde vedia akdi hükümleri olacaktır.”, Yargıtay 11 HD, 14399/3371, 24.02.2014; “Mevduat yatırma, ağırlıklı olarak esas itibariyle belli oranda faiz elde etme amacına yöneldiği için karz akdine daha çok yaklaşan, ancak güvenilir bir kurumda parayı muhafaza etme fikri ile vedia akdini hatırlatan kendine özgü bir akit tipidir. Mevduata uygulanacak hükümler, ancak kıyas yolu ile ve niteliğine uygun düştüğü ölçüde karz akdi hükümleri ve istisnai hallerde vedia akdi hükümleri olacaktır” < www.lexpera.com> E.T.26.12.2020.

⁷⁵ Çeker, (n 4) 31; Öğretide bu görüş, kendine özgü sözleşmenin ancak tarafların asli edim yükümlülüklerinin yasada düzenlenmiş hiçbir sözleşmenin edimlerine uymayan yeni bir sözleşmenin kurulması halinde söz konusu olduğu, mevduat hesabı sözleşmesinde ise tarafların yasada düzenlenmiş olan çeşitli sözleşme tiplerine ait edim yükümlülükleri yerine getirdikleri ileri sürülerek eleştirilmiştir. (Ünver, (n 49) 167)

⁷⁶ Aydoğdu-Kahveci, (n 57) 26.

⁷⁷ Eren, (n 50) 965; Çeker, (n 4) 32; Naneli, (n 1) 543.

kendine has özellikler barındıran kendine özgü yapısı olan bir sözleşme olduğu kabul edilebilir.

IV. MEVDUAT SÖZLEŞMESİNİN TÜRLERİ

Bankacılık Kanunu md.60/f.7’de bankaların, mevduat vade ve türlerini Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasının tespit edeceği şekilde tasnif etmek ve tasarruf mevduatını diğer hesaplardan ayırmak zorunda olduğu düzenlenmiştir. Merkez Bankası, 2007/1 sayılı ‘Mevduat ve Katılım Fonlarının Vadeleri ve Türleri Hakkında Tebliğ’ ile mevduatın tür ve vadelerini düzenlemiştir. Tebliğin 3. maddesinde mevduatın vadeleri başlığı altında vadesiz, ihbarlı, vadeli ve birikimli mevduat tanımlanmış; 5.madde de mevduat türleri kapsamında tasarruf, resmi kuruluşlar, ticari kuruluşlar, bankalar ve diğer kuruluşlar mevduatına yer verilmiştir. Tebliğde mevduat sözleşmesinin önem arz eden tüm sınıflandırmalarına yer verilmediğinden çalışmamızda tebliğde yer almayan diğer mevduat sözleşmesi türleri hakkında da açıklamalara yer verilecektir.

A. Vade Bakımından Mevduat Sözleşmesi Türleri

1. Vadesiz Mevduat Sözleşmesi

TCMB Tebliğine göre vadesiz mevduat; bankanın izni aranmaksızın hesap sahibi tarafından istenildiği zaman kısmen veya tamamen çekilebilen, herhangi bir ihbar veya vade koşulu taşımayan ve faiz tahakkukları yılsonunda veya hesabın kapatılmasında yapılan mevduattır⁷⁸. Vadesiz mevduatta, bankaya yatırılan para, hesap sahibi tarafından önceden bildirimde bulunmaksızın, istendiği zaman ya da bankadan onay alması gerekmeden tek taraflı irade beyanıyla hesaptan çekilebilmektedir⁷⁹. Saklı tutulan durumlar dışında⁸⁰ mevduat sahibinin geri alma hakkının hiçbir suretle sınırlandırılmaz⁸¹. (Bankacılık Kanunu md.61) Geri alma hakkı, mevduatı fiziken teslim almak şeklinde olabileceği gibi hesaptaki kaydi paranın kullanılması şeklinde de olabilir. Bununla birlikte mevduat sahibi mevduatı geri alma hakkını TMK md.2’de yer alan dürüstlük kuralı çerçevesinde kullanmalıdır⁸².

⁷⁸ Vadesiz mevduatta faiz kararlaştırılıp kararlaştırılmadığı önem arz etmemektedir.

⁷⁹ Çeker, (n 4) 52; Battal, (n 9) 244; Şener, (n 1) 54; Vurucu-Arı, (n 4) 339; Akyol, (n 1) 4; Güney, (n 4) 43; Turanboy, (n 1) 258; Kalender, (n 4) 18.

⁸⁰ Kanun 61.maddesinde saklı tutulan durumlar olarak rehin, hapis hakkı, alacağın devri, takas ve diğer kanunların verdiği yetkiler ile koyduğu yükümlülükler sayılmıştır.

⁸¹ Nitekim 61.maddeye aykırılık Bankacılık Kanununda suç olarak düzenlenmiştir. Md.150; “Bu Kanunun 61 inci maddesi hükmüne aykırı davrananlar altı aydan iki yıla kadar hapis ve beşyüz güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.”

⁸² Çeker, (n 4) 52; Hafta sonunda ya da mesai saatleri dışında şubeden para çekilmek veya çok kısa bir sürede yüklü miktarda para çekilmek istenmesi halleri dürüstlük kuralına aykırı durumlara örnek verilebilir.

2. Vadeli Mevduat Sözleşmesi

TCMB Tebliğine göre vadeli mevduat; 1 aya kadar vadeli (1 ay dâhil), 3 aya kadar vadeli (3 ay dâhil), 6 aya kadar vadeli (6 ay dâhil), 1 yıla kadar vadeli ve 1 yıl ve daha uzun vadeli (1 ay, 3 ay, 6 ay ve yıllık faiz ödemeli) olarak açılabilir mevduattır. Ancak, Merkez bankası tebliğinde asgari bir vade süresi belirlenmediğinden, 7, 5 ve 1 gün vadeli mevduat kabulü dahi söz konusu olabilecektir⁸³.

Gelir elde etme amacına yönelik olarak açılan ve mevduat için faiz ödenen vadeli mevduatta hesap sahibi vade süresince mevduatını geri isteyemez, banka muvafakat etmediği sürece vade süresi içerisinde mevduatını geri alamaz⁸⁴. Ancak Bakanlar Kurulu'nun kararı⁸⁵ doğrultusunda bankalar, vadesiz mevduata uygulanan faiz oranını uygulamak koşuluyla vadeden önce mevduatın geri alınmasına onay verebilir⁸⁶.

3. İhbarlı Mevduat Sözleşmesi

TCMB Tebliğine göre ihbarlı mevduat; çekileceği tarihten 7 gün⁸⁷ önce yazılı bir ihbar verilmek suretiyle çekilebilecek mevduattır. Buna göre ihbarlı mevduat sahibi para çekmek istediğinde bankaya en az 7 gün öncesinden bildirimde bulunması gerekir⁸⁸. İhbarlı mevduatta mevduat alacağı, ihbardan belirli bir süre sonra muaccel olmaktadır⁸⁹. Tebliğde yer verilen 7 günlük süre emredici olmayıp banka, lehine konulmuş olan bu yedi günlük süreden vazgeçerek mevduat sahibine isteği üzerine daha erken ödeme yapabilir. Bunun dışında da taraflar, daha kısa veya daha uzun bir süre kararlaştırabilirler⁹⁰.

⁸³ Şener, (n 1) 55; Erdem, (n 4) 263.

⁸⁴ Reisoğlu, (n 4) 866; Çeker, (n 4) 53; Battal, (n 9) 243; Erdem, (n 4) 262; Kaplan, (n 4) 143; Vurucu-Arı, (n 4) 339

⁸⁵ Mevduat Ve Kredi Faiz Oranları Ve Katılma Hesapları Kar Ve Zarara Katılma Oranları İle Özel Cari Hesaplar Dâhil Bu İşlemlerde Sağlanacak Diğer Menfaatler Hakkında Karar, (Karar Sayısı:2006/11188, RG 22.11.2006/26354); Karar, son olarak (RG 01.01.2013/28515) sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile değiştirilmiştir.

⁸⁶ Uygulamada bankalar bir kısım para çekilmesi halinde vadeyi bozmakta ve hesabın ya vadesiz mevduata dönüşmesini veya yeni bir vade anlaşmasıyla hesap bakiyesi üzerinden vadeli mevduat hesabı açılarak işlem yapılmasını kabul etmektedir. Ancak TCMB tarafından banka genel müdürlüklerine gönderilen 07.01.2011 tarihli bir yazıyla, vadeli hesaptan kısmi para çekilmesi halinde kalan kısım için vadenin devam etmesi gerektiği bildirilmiştir. (Reisoğlu, (n 4) 867; Çeker, (n 4) 53.)

⁸⁷ Buradaki süre, açıklık olmadığı için iş günü olarak değil takvim günü olarak hesaplanmalıdır. (Şener, (n 1) 55.)

⁸⁸ Güney, (n 4) 43; Kaplan, (n 4) 143; Vurucu-Arı, (n 4) 341; Çeker, (n 4) 54; Banka bildirim yapılmaması halinde para çekme talebini reddedebileceği gibi vadeli mevduatta olduğu gibi talebe onay da verebilir.

⁸⁹ Erdem, (n 4) 263; İhbarlı mevduat sözleşmesinde vade önceden belirlenmeyip, vadeyi belirleme yetkisi mevduat sahibine verilmektedir. Mevduat sahibine tanınmış olan ihbar yetkisi, muacceliyet ihbarı niteliğindedir. (Akgün, (n 1) 24)

⁹⁰ Daha uzun bir süre kararlaştırılmayacağı yönündeki görüş için bkz. Çeker, (n 4) 54.

İhbar, para çekme talebine ilişkin bir işlem olduğundan hesapta tasarruf etmeye yetkili bir kişi tarafından yapılmalıdır. Ayrıca tebliğde ihbarın yazılı olmasından söz edilmişse de buradaki şekil şartı, kanunda düzenlenmiş olan bir şekil olmadığı için, yazılı şeklin ihbarın geçerlilik şartı olduğu söylenemez⁹¹. Banka ve mevduat sahibi aralarında yapmış oldukları sözleşme ile mevduat sahibine verilen özel bir şifre ile internet veya telefon aracılığıyla bankacılık işlemi yapma yetkisi vermişse, bildirim telefon veya internet aracılığı ile yapılması da mümkündür⁹².

4. Birikimli Mevduat Sözleşmesi

TCMB Tebliğine göre birikimli mevduat; asgari 3 yıl vade ile açılan, sözleşme ile belirlenen aylık veya üç aylık sürelerde hesaba para yatırmaya imkân veren mevduattır. Birikimli mevduat sözleşmesinde klasik vadeli mevduat sözleşmesinden farklı olarak vade bozulmadan mevduat yatırılmasına imkân tanınmaktadır. Mevduatı geri almak için sözleşmede kararlaştırılan vade en az üç yıl olabilir ve tarafların anlaşmasına göre mevduat sahibi, aylık veya üç aylık sürelerde para yatırabilir⁹³. Mevduata ilave yapıldıkça, bu eklenen miktar için de faiz işletilmektedir.

B. Mevduat Sahibi Bakımından Mevduat Sözleşmesi Türleri

1. Tasarruf Mevduatı Sözleşmesi

TCMB Tebliğine göre tasarruf mevduatı; mevduat bankaları nezdinde açtırılan, gerçek kişilere ait ve münhasıran çek keşide edilmesi dışında ticari işlemlere konu olmayan mevduattır⁹⁴. Tasarruf mevduatı adından da anlaşılacağı üzere kişilerin birikimlerini değerlendirmek amacıyla yaptıkları mevduattır⁹⁵. Kanun koyucu, tasarruf mevduatı sözleşmesini koruyucu şekilde diğer mevduat sözleşmesi hükümlerinden ayrı hükümlere tabi tutmuştur⁹⁶.

⁹¹ Çeker, (n 4) 54; Erdem, (n 4) 263; Ancak yazılı olarak yapılması ispat kolaylığı sağlar. İhbarın yazılı şekilde yapılması gerektiği yönündeki görüş için bkz. Şener, (n 1) 55.

⁹² Çeker, (n 4) 55.

⁹³ Çeker, (n 4) 55; Şemsi, (n 4) 226; Güney, (n 4) 44; Şener, (n 1) 56; Erdem, (n 4) 263; Akgün, (n 1) 26; Klasik vadeli mevduat sözleşmesinde olduğu gibi, birikimli mevduat sözleşmesinde de bankanın onayı ile vadesiz mevduat sözleşmesinde uygulanan faiz oranının uygulanması şartıyla vadeden önce geri alma hakkı kullanılabilir. Ayrıca, bankanın onayı ile vadeden önce kısmi çekim yapılabilir.

⁹⁴ Tasarruf mevduatı, diğer mevduat türlerinden farklı olarak Bankacılık Kanunu'nun 3.maddesinde de tanımlanmış olup bu tanım Tebliğde benimsenen tanım ile aynıdır; "Tasarruf mevduatı: Mevduat bankaları nezdinde açtırılan, gerçek kişilere ait ve münhasıran çek keşide edilmesi dışında ticari işlemlere konu olmayan mevduat hesaplarını, ifade eder."(Bankacılık Kanunu md.3)

⁹⁵ Reisoğlu, (n 4) 119; Çeker, (n 4) 67.

⁹⁶ Kaplan, (n 4) 196; Bankacılık Kanunu'nun 67.maddesi uyarınca tasarruf mevduatının TMSF tarafından sigortalanmasının zorunlu tutulmuş olması koruyucu hükümlerden biridir.

Bunun temel sebebi küçük yatırımcıların korunması ve tasarruf mevduatının teşvik edilmesidir⁹⁷. Kanundaki tasarruf mevduatı tanımından yola çıkılarak, tasarruf mevduatı sözleşmesinin unsurları; mevduat sahibinin gerçek kişi olması, mevduatın ticari işlemlere konu olmaması, çek keşide edilmesinin tasarruf mevduatı niteliğini etkilememesi, hesabın tasarruf mevduatı adı altında açılması olarak sıralanabilir⁹⁸.

a. Mevduat Sahibinin Gerçek Kişi Olması

Tasarruf mevduatı sözleşmesinden söz edebilmek için, ilk olarak hesap sahibinin gerçek kişi olması gereklidir⁹⁹. Vakıf, dernek, tasarruf ve yardımlaşma sandıkları dâhil tüzel kişilere ait mevduat hiçbir şekilde tasarruf mevduatı sayılmaz¹⁰⁰.

b. Mevduatın Ticari İşlemlere Konu Olmaması

Mevduatın ticari işlemlere konu olmamasından, mevduatın ticari işlemlerle ilgili olarak kullanılmaması, yani ticari işlemlerle ilgili olarak yatırılıp çekilmemesi anlaşılmamıştır. Buna göre, banka ile mevduat sözleşmesi akdeden gerçek kişinin, mevduatını Ticaret Kanunu'nda¹⁰¹ düzenlenen hususlarla veya ticari işletmenin işleriyle ilgili olarak yatırıp çekmesi durumunda tasarruf mevduatı sözleşmesinden söz edilemeyecektir¹⁰². Buna karşılık bir gerçek kişi tacir olsa bile mevduat hesabı ticari işlemlere konu oluşturmadığı sürece tasarruf mevduatı sahibi sayılacaktır¹⁰³.

Esnaffarın kendi işletmelerine ait işler ile ilgili olarak mevduat yatırdığı durumlarda mevduatın, tasarruf mevduatı olarak kabul edilip edilmeyeceği

⁹⁷ Şener, (n 1) 26; Battal, (n 9) 73; Güney, (n 4) 42; Akgün, (n 1) 25.

⁹⁸ Kaplan, (n 4) 132; Şener, (n 1) 28; Vurucu-Arı, (n 4) 342; Çeker, (n 4) 67; Fahrettin Önder, 'Banka Hukukunda Tasarruf Mevduatı Sözleşmesi' (2003) 8(1) Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 91,93; Akgün, (n 1) 32; Tasarruf mevduatından söz edebilmek için bu unsurların tamamının bir arada bulunması gerekmekte olup, mevduatın tasarruf mevduatı olarak nitelenmesi bakımından vadeli veya vadesiz olması, paranın Türk Lirası veya döviz olmasının herhangi bir önemi yoktur. (Şener, (n 1) 29; Çeker, (n 4) 67.)

⁹⁹ Kaplan, (n 1) 132; Battal, (n 9) 72; Önder, (n 98) 93; Ünver, (n 49) 138; Çeker, (n 4) 67; Tüzel kişilere ait mevduat gerçek kişiler tarafından açtırılmış dahi olsa tasarruf mevduatı sayılmaz.

¹⁰⁰ Çeker, (n 4) 68; Tüzel kişilere ait mevduat hesaplarının tamamının tasarruf mevduatı kapsamında dışında tutulmasının ve bunun sonucu olarak TMSF sigortasından yararlanamayacak olmasının isabetli olmadığı yönünde bkz. Şener, (n 1) 28, dn.70; Çeker, (n 4) 68, dn.124; Battal, (n 9) 74; Önder, (n 98) 93.

¹⁰¹ Türk Ticaret Kanunu, Kanun Numarası: 6102, Kabul Tarihi: 13.01.2011, RG 14.02.2011/27846.

¹⁰² Reisoğlu, (n 4) 119; Akgün, (n 1) 33; Çeker, (n 4) 68; Örneğin; bir kişinin sahip olduğu ticari işletmesine ait işlemler için (vergi ödemek, bonoları tahsil etmek gibi) açtırıldığı mevduat hesabı ticari işlemlere konu olan mevduat niteliğindedir.

¹⁰³ Çeker, (n 4) 69.

ise öğretide tartışmalıdır. Öğretideki bir görüşe göre, esnafın korunması amacıyla Ticaret Kanunu uyarınca tacirler hakkındaki hükümlerin sadece lehe olanları esnaf hakkında uygulanmakta olup tasarruf mevduatı kapsamına alınan mevduatta da benzer bir koruma olduğundan esnaf adına açtırılan mevduat, tasarruf mevduatı olarak nitelendirilmelidir¹⁰⁴. Diğer bir görüş ise; tasarruf mevduatının tanımında kullanılan ticari iş kavramının teknik anlamıyla kullanılmadığını, tasarruf mevduatı ve ticari mevduat arasındaki ayrımın paraların ticari amaçla kullanılıp kullanılmama esasına göre belirlendiğini ve bu nedenle esnaf işletmesi için kullanılan mevduatın ticari mevduat sayılması gerektiğini savunmaktadır¹⁰⁵.

c. Çek Keşide Edilmesinin Tasarruf Mevduatı Niteliğini Etkilememesi

Mevduatın ticari işlemlere konu olması hâlinde, tasarruf mevduatı sözleşmesinden söz edilememektedir. Ancak, kanun koyucu tarafından bu hususta istisnai bir durum öngörülmüştür. Öyle ki çek, Ticaret Kanunu'nda düzenlenen bir konu olduğu için çek ile ilgili işler ticari işlerdir. Tasarruf mevduatının tanımında ise “...çek keşide edilmesi dışında ticari işlemlere konu olmayan mevduattır” denilmiştir. Dolayısıyla çek keşide edilmesi ticari işlem olmasına rağmen sözleşmenin tasarruf mevduatı sözleşmesi niteliğini etkilemez¹⁰⁶.

d. Hesabın Tasarruf Mevduatı Adı Altında Açılması

Kanuni tanımda yer almayan bu unsur, Bankacılık Kanunu'nun 60.maddesinin 7.fıkrasında düzenlenen bankaların tasarruf mevduatını diğer mevduat türlerinden ayırma yükümlülüğünün bir sonucudur¹⁰⁷. Ancak bu unsurun varlığı, koşulsuz olarak sözleşmenin tasarruf mevduatı sözleşmesi niteliğinde olmasını sağlamayıp, tasarruf mevduatı ile ilgili hükümlerin uygulanmasına imkân vermez. Zira her nasılsa, tüzel kişiye ait veya gerçek kişiye ait olup da ticari işlemlere konu olan mevduat için tasarruf mevduatı hesabı açılmış ise, bu durum tek başına sözleşmenin tasarruf mevduatı sözleşmesi niteliğinde olmasını sağlamaz¹⁰⁸.

¹⁰⁴ Çeker, (n 4) 69; Battal, (n 9) 74; Akgün, (n 1) 36; Kanaatimizce de bu görüş kanun koyucunun amacı ile bağdaştığından daha isabetlidir.

¹⁰⁵ Şener, (n 1) 38, dn.95.

¹⁰⁶ Reisoğlu, (n 4) 110; Çeker, (n 4) 69; Şener, (n 1) 32; Vurucu-Arı, (n 4) 342; Battal, (n 9) 74; Akgün, (n 1) 36; Bu şekilde, tasarruf mevduatı sahibine her defasında hesabından para çekip ödeme yapmak yerine bunu çekle yapma kolaylığı sağlanmış olmaktadır.

¹⁰⁷ Çeker, (n 4) 69; Bankanın, Kanundan kaynaklanan tasarruf mevduatını diğer mevduatlardan ayırma yükümlülüğünün sonucu olarak, bu hususta mevduat sahibini bilgilendirmekle ve uyarmakla yükümlüdür. Aksi halde ortaya çıkan zararı karşılamak zorunda kalır. (Şener, (n 1) 31-32)

¹⁰⁸ Çeker, (n 4) 69; Akgün, (n 1) 37.

2. Resmi Kuruluşlar Mevduatı Sözleşmesi

TCMB Tebliğine göre; mevduat sahibinin, genel bütçe kapsamındaki kamu idareleri, özel bütçeli idareler, düzenleyici ve denetleyici kurumlar, sosyal güvenlik kurumları, yerel yönetimler, mahkemeler, savcılıklar, icra ve iflas daireleri ve tereke hâkimlikleri olduğu sözleşmeler, resmi kuruluşlar mevduatı sözleşmesidir.

3. Ticari Kuruluşlar Mevduatı Sözleşmesi

TCMB Tebliğine göre; mevduatın, gerçek kişilerin ticari işletmelerine, her çeşit ortaklıklara, kamu iktisadi teşebbüsleri ile bunlara ait müesseselere, bağlı ortaklıklara, iştiraklere ve müesseselerin ve bağlı ortaklıkların işletmelerine, yerel yönetimlerin ticari işletmelerine, döner sermayeli kuruluşlara, vakıfların, derneklerin, sendikaların, birliklerin ve mesleki kuruluşların kurdukları veya katıldıkları ticari işletmelere, kooperatiflere, sigorta şirketlerine, emeklilik şirketlerine ve banka dışı diğer mali kesime ait olduğu durumlarda ticari kuruluşlar mevduatı sözleşmesi söz konusu olur.

4. Bankalar Mevduatı Sözleşmesi

TCMB Tebliğine göre; mevduatın, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası ve bankalar ile özel kanunlarına göre mevduat kabulüne yetkili bulunan kuruluşlara ait olduğu durumlarda bankalar mevduatı sözleşmesi söz konusu olur.

5. Diğer Kuruluşlar Mevduatı Sözleşmesi

TCMB Tebliğine göre; mevduatın, vakıflara, derneklere, birliklere, sendikalara, tasarruf ve yardımlaşma sandıklarına, elçilik ve konsolosluklara, uluslararası kuruluşların Türkiye'deki büro ve temsilciliklerine, fonlara, apartman yönetimine, noter teminat ve emanetine, mahkemeler, savcılıklar, icra ve iflas daireleri ve tereke hâkimlikleri nezdindeki paralara, mahkemelerce tevdi mahalli gösterilmek suretiyle yatırılan paralara ilişkin olması durumunda diğer kuruluşlar mevduatı sözleşmesi söz konusu olacaktır. Bir mevduat sözleşmesi mevduat sahibinin niteliğine göre yapılan sınıflandırmalardan hiçbirine girmiyorsa diğer kuruluşlar mevduatı sözleşmesi sayılacaktır.

C. Tasarruf Yetkisi Bakımından Mevduat Sözleşmesi Türleri

Mevduat hesabını, hesap sahibi tek başına açabileceği gibi birden çok kişinin birlikte mevduat hesabı açması da mümkündür. Bu sebeple mevduatın tasarruf yetkisine göre bireysel mevduat- birlikte mevduat hesabı ayrımı yapılmaktadır.

1. Bireysel Mevduat Sözleşmesi

Bankanın karşısında tek bir kişinin bulunduğu, hesap sahibinin bireysel amaçlarına yönelik olarak açmış olduğu hesaplara bireysel mevduat hesabı denir. Bireysel mevduat hesaplarında hesap üzerinde tasarruf etme yetkisi

sadece hesap sahibine ait olup onun talimatıyla üçüncü bir kişinin de mevduat sahibi adına işlem yapması mümkün olabilir¹⁰⁹.

2. Birlikte Mevduat Sözleşmesi

Birden fazla kişinin bankada ortak olarak sahip oldukları mevduat hesabına birlikte mevduat denmektedir. Mevduat sahibinin ölümü üzerine mirasçılarının mevduat üzerindeki ortaklıkları, adi ortaklık ilişkisinde ortaklar adına müştereken açılan hesaplar ve eşlerin birlikte mevduat hesabı açtırması birlikte mevduata örnek oluşturmaktadır. Birlikte mevduat, iştirak halinde ve müşterek olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

a. İştirak Halinde (Teselsülsüz) Mevduat Sözleşmesi

İştirak halinde mevduat, kişilerin mevduat üzerinde ancak birlikte imza ile tasarruf etmesinin mümkün olduğu mevduat türüdür¹¹⁰. Bu tür mevduatta hesaptan para çekme, havale ve EFT gibi tasarruf işlemlerini yapabilmek için, birlikte mevduat sahibi olan kişilerin tamamının imzası gereklidir¹¹¹. İştirak halinde mevduat sahiplerinin birlikte imzasının şart olması imzanın aynı anda atılmasını gerektirmeyip, aynı anda olmasa bile bütün mevduat sahiplerinden imzaların alınması işlemin geçerliliği için yeterlidir¹¹².

İştirak halinde mevduat ilişkisi tarafların iradesinden veya kanundan doğabilir¹¹³. Mevduat sahibinin ölümü üzerine, birden çok mirasçı bulunması durumunda, mirasçılara geçen mevduat üzerinde kanundan doğan iştirak halinde mevduat söz konusu olacaktır. Bu durumda mirasçılar, vaset ilamı ile bankaya mirasçı sıfatını kanıtlayarak ve birlikte imza atarak hesaptan para çekebileceklerdir¹¹⁴.

b. Müşterek (Teselsüllü) Mevduat Sözleşmesi

¹⁰⁹ Çeker, (n 4) 56; Akyol, (n 1) 4.

¹¹⁰ Yücel, (n 4) 470; Akgün, (n 1) 41; Akyol, (n 1) 4; Çeker, (n 4) 58; İştirak halinde mevduat sahiplerinin birlikte imzasının şart olması imzanın aynı anda atılmasını gerektirmeyip, aynı anda olmasa bile bütün mevduat sahiplerinden imzaların alınması işlemin geçerliliği için yeterlidir.

¹¹¹ Reisoğlu, (n 4) 874; Çeker, (n 4) 58-59; Bu tür hesaplarda banka kartı verilmediği gibi, internet veya telefon aracılığıyla bankacılık işlemi yapmalarına da izin verilmez.

¹¹² Çeker, (n 4) 60.

¹¹³ Çeker, (n 4) 59; Yazara göre, banka ile müşteriler arasında yapılan mevduat sözleşmesinde hesap sahiplerinin tek başlarına mı yoksa birlikte mi işlem yapabilecekleri belirtilmemişse, birlikte mevduatın iştirak halinde mevduat olarak kabul edilmesi gerekir. Yazar ayrıca Yargıtay 11 HD, 19.11.2001 tarihli bir kararında, BK md.148 hükmünü uygulamak suretiyle, hesap sahiplerinin tek başlarına işlem yapma yetkisinin kural olduğunu ve birlikte imza ile para çekilmesi isteniyorsa bu yönde talimat verilmesi sonucuna vardığı kararını da, bu yönde bir irade açıklanmaması ve borçlu konumundaki bankanın da bu kabul etmemesi sebebiyle 148.maddedeki müteselsil alacaklılık halinin mevcut olamayacağı gerekçesiyle eleştirmiştir.

¹¹⁴ Çeker, (n 4) 60.

Mevduat sahiplerinden her birinin bankaya karşı tek başına ve tek imza ile hesap üzerinde tasarruf etmeye yetkili olduğu mevduata, müşterek mevduat adı verilir¹¹⁵. Müşterek mevduat, adi ortaklık gibi çeşitli ortaklık ilişkilerinde ya da eşler adına birlikte hesap açılması şeklinde olabilmektedir. Mevduat sahiplerinin herhangi birinin başvurusu üzerine banka, hesaptaki paranın tamamını ödemek durumunda olup tasarruf yetkisinin kötüye kullanılmasından veya fazla para çekilmesinden dolayı banka sorumlu tutulamaz¹¹⁶.

Müşterek mevduat ilişkisinde, hesap sahipleri, bankaya karşı müteselsil alacaklı durumundadır¹¹⁷. Buna göre müşterek mevduatta banka, mevduat sahiplerinden herhangi birine ödeme yaparak diğer kişilere karşı sorumluluktan kurtulmaktadır¹¹⁸. Taraflar arasındaki sözleşmede kararlaştırma olmadığı takdirde müteselsil alacaklılığın düzenlendiği TBK md.169/f.4 uyarınca ortak hesap sahiplerinin hesaptaki para üzerindeki hakları eşittir. Müşterek mevduat ilişkisinde tek başına işlem yapma yetkisinin sonradan kaldırılabilmesi mümkün olduğu gibi mevduat sahiplerinden birinin başvurusu üzerine müşterek mevduat iştirak halinde mevduat şekline çevrilmesi de mümkündür¹¹⁹.

D. Para Cinsine Göre Mevduat Sözleşmesi Türleri

1. Türk Lirası Mevduat Sözleşmesi

Türk Lirası üzerinden açılan, hesap sahibi tarafından hesaba yatırılan para TL olarak bankaya ödenen, banka tarafından hesap sahibine anapara ve (varsa) faiz ödemesi de TL üzerinden yapılan mevduata Türk Lirası mevduat adı verilmektedir¹²⁰. TL cinsinden işlem gören bir mevduat hesabına yabancı para yatırmak mümkün değildir. Bu durumda, mevduat sahibi tarafından yeni bir mevduat hesabı açılması ya da bu paranın Türk Lirasına çevrilmesi söz konusu olacaktır.

2. Yabancı Para Mevduat Sözleşmesi

Yabancı para yatırmak suretiyle açılan mevduata yabancı para mevduatı adı verilmektedir¹²¹. Bu tür mevduata döviz tevdiat hesabı da denilmektedir. Yabancı para mevduat hesaplarında bankalar geri ödemeyi aynen yani mevduat hangi tür parayla yatırılmışsa o para üzerinden gerçekleştirilmelidir.

¹¹⁵ Reisoğlu, (n 4) 872; Çeker, (n 4) 61; Akyol, (n 1) 4; Akgün, (n 1) 41.

¹¹⁶ Çeker, (n 4) 61.

¹¹⁷ Yargıtay 8 HD, 12456/3559, 02.04.2019; “Bankacılıkta birden fazla kişi birlikte hesap açtırır ve her biri tek başına hesaptan para çekme yetkisine sahip olursa, bu hesaba teselsüllü ortak hesap (müşterek hesap) denir ve BK.nun 148.maddesi gereğince hesap sahipleri bankaya karşı müteselsil alacaklı durumunda olur. Banka, ortak hesap sahiplerinden birine ödemede bulunma ile, diğer hesap sahibine de ödemede bulunmuş sayılır.” <www.lexpera.com> E.T.11.12.2020.

¹¹⁸ Çeker, (n 4) 61.

¹¹⁹ Çeker, (n 4) 62.

¹²⁰ Çeker, (n 4) 66; Şener, (n 1) 56; Vurucu-Arı, (n 4) 345; Akyol, (n 1) 4.

¹²¹ Reisoğlu, (n 4) 823; Çeker, (n 4) 66; Şener, (n 1) 56; Vurucu-Arı, (n 4) 345; Akyol, (n 1) 4.

SONUÇ

En temel bankacılık sözleşmelerinden olan ve günlük hayatta çok sık karşılaştığımız ne var ki Bankacılık Kanununda tanımına yer verilmeyen mevduat sözleşmelerinin unsurları, öğretilerde ileri sürülen görüşler çerçevesinde; bir miktar paranın varlığı, paranın yetkili kuruluşa yatırılması, paranın saklanmak veya iade edilmek üzere bırakılması ve halka duyurulmak suretiyle para toplanması olarak sıralanabilir. Bu kapsamda yatırılan paranın Türk Lirası veya tedavülde olan bir yabancı ülke parası olması arasında fark olmadığı gibi ivaz kararlaştırılıp kararlaştırılmadığı da mevduat sözleşmesi nitelendirmesinde önem taşımaz. Bununla birlikte mevduatın, Bankacılık Kanununun 60.maddesi uyarınca para toplamaya yetkili kuruluşlara tevdi edilmesi şarttır.

Mevduat sözleşmesinin hukuki niteliği konusunda öğretilerde görüş birliği bulunmamaktadır. Bu hususta ileri sürülen görüşlerden biri olan ve Yargıtay'ın bazı kararlarında da benimsenen misli şeylerin saklanması görüşü, mevduat sahibinin bankaya saklama amacı ile para yatırmış olması fikrine dayanmaktadır. Ne var ki bu görüş, mevduat sahibinin gelir etme amacı ile para yatırması ihtimalini karşılamadığı gibi vadeli mevduatı açıklamada da yetersiz kalmaktadır. Diğer bir görüş ise, banka tarafından mevduat olarak toplanan paraların işletilmesi ve mevduat karşılığında faiz verilmesi sebebiyle mevduat sözleşmesinin hukuki niteliğinin tüketim ödücüsü (karz) sözleşmesi olduğunu ileri sürmüştür. Ancak tüketim ödücüsü sözleşmesinde geçerli olan vadeden önce paranın alınmaması vadesiz mevduat sözleşmesine uygun düşmemektedir. Öğretilerde mevduat sözleşmesinin vekâlet, tüketim ödücüsü ve usulsüz tevdi sözleşmelerinin unsurlarını barındıran karma sözleşme olduğu da ileri sürülmüşse de; mevduat sözleşmesi vekâlet, tüketim ödücüsü ve usulsüz tevdi sözleşmelerinin unsurlarını tam anlamıyla barındırmamaktadır. Son olarak, öğretilerde ileri sürülen ve Yargıtay'ın kararlarında da istikrarlı bir şekilde yer alan mevduat sözleşmesinin tüketim ödücüsü sözleşmesi ve saklama sözleşmesine yaklaşan ancak kendine özgü yapısı olan bir sözleşme olduğunu ileri süren görüş kanaatimizce de isabetlidir. Zira mevduat sahibi, faiz elde etme amacıyla olduğu için sözleşme tüketim ödücüsü sözleşmesine yaklaşmakta, güvenilir olan bankada parayı saklama isteğini de barındırması sebebiyle saklama sözleşmesini işaret etmektedir. Kanaatimizce de mevduat sözleşmesi, saklama ve gelir etme amaçlarını içeren, içerisinde kendine has özellikler barındıran kendine özgü yapısı olan bir sözleşmedir.

Merkez Bankası, 'Mevduat ve Katılım Fonlarının Vadeleri ve Türleri Hakkında Tebliğ' ile mevduatın tür ve vadelerini belirlemiştir. Tebliğ'de mevduat sözleşmesinin önem arz eden tüm sınıflandırmalarına yer verilmediğinden çalışmamızda bu Tebliğ ile bağlı kalınmayıp mevduat sözleşmesinin vade, mevduat sahibi, tasarruf yetkisi sahibi ve para cinsi bakımından türleri ele alınmıştır. Vade yönünden mevduat sözleşmelerinin

sınıflandırılması, mevduata faiz ödenip ödenmemesi ve mevduat sahibinin geri alma hakkının zamanı bakımından önem arz etmektedir. Mevduat sahibine göre yapılan sınıflandırmada ise tasarruf mevduatı, diğer mevduat türlerine nazaran daha fazla korunduğu için sözleşmenin tasarruf mevduatı sözleşmesi olup olmadığı önem arz eder. Mevduat sözleşmesi türleri içerisinde yapılan önemli ayrımlardan bir diğeri de tasarruf yetkisi bakımından yapılan ayrım olup, bankanın karşısında mevduat sahibi olarak birden fazla kişinin bulunduğu teselsüllü mevduat sözleşmeleri ve teselsülsüz mevduat sözleşmeleri temel olarak hesap sahiplerinin tek başına veya birlikte imza ile mevduat üzerinde işlem yapabilmeleri yönünden birbirinden ayrılmaktadır.

Kısaltmalar Cetveli

Bkz./bkz.: Bakınız

C. : Cilt

dn. : Dipnot

Ed. : Editör

E.T. : Erişim Tarihi

f. : Fıkra

HD. : Hukuk Dairesi

md. : Madde

RG : Resmî Gazete

s. : Sayfa

TCMB : Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası

TBK : Türk Borçlar Kanunu

TMK : Türk Medeni Kanunu

TMSF : Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu

KAYNAKÇA

Akgün A, Mevduat Sözleşmeleri (Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi 2018)

Akyol S, ‘Türkiye’de Mevduat Sigorta Sisteminin Genel Analizi’ (2018) 1(1) Ekonomi Maliye İşletme Dergisi 1-11

Aral F, Ayrancı H, Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri (12.Bası, Yetkin Yayınları 2019)

Aydın Ünver T, ‘Tasarruf Mevduatı Sözleşmesinin Hukuki Niteliği’ (ed)Tufan Ögüz, Başak Baysal, Şükran Şıpka, Emrehan İnal, Hasan Erman, Prof.Dr. Necla Giritlioğlu’na Armağan (On İki Levha Yayıncılık 2020)

Aydoğdu M, Kahveci N, Türk Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri (3.Bası, Adalet Yayınevi 2017)

Battal A, Bankacılık Kanunu Şerhi (Seçkin Yayıncılık 2006)

Çeker M, Hukuki Yönüyle Banka Mevduatı (Karahana Yayınları 2004)

Erdem N, 'Vadelerine Göre Mevduat Hesabı Türleri' (2005) 1(2) Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 254-272

Eren F, Borçlar Hukuku Özel Hükümler (7.Bası, Yetkin Yayınları 2019)

Güney A, Bankacılık İşlemleri (9.Bası, İnkılap Kitabevi 2015)

Gürsel N, 'Usulsüz Tevdi' (1950) 41(1) Adalet Dergisi 77-92

Kalender S, 'Banka Mevduatı Zamaşıımı' (2018) 2(1) Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 14-36.

Kaplan İ, Banka Sözleşmeleri Hukuku (C.1, Adalet Matbaacılık 1996)

Konuralp H, 'Banka Tasarruf Mevduatının Hukuki Niteliği' (1980) (1) Ankara Barosu Dergisi 14-23

Muşul T, Haciz ve Hacze İştirak (Adalet Yayınevi 2019)

Naneli Ö, 'Türk Hukukunda Mevduat Hesabı Üzerine Çek Keşide Edilmesi' (2018) (12) Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi 532-567

Önder F, 'Banka Hukukunda Tasarruf Mevduatı Sözleşmesi' (2003) 8(1) Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 91-102

Özer S, Mevduat Rehni, (Der Yayınları 2017)

Reisoğlu S, Bankacılık Kanunu Şerhi (C.1, Yaklaşım Yayınları 2007)

Şemsi A, 'Mevduat, Havale, EFT' (ed) Ferudun Kaya, Bankacılık Giriş ve İlkeleri (5.Bası, Beta Basım 2017)

Şener O.H, Banka Mevduatı ve Hukuki Niteliği (2.Bası, Yetkin Yayınları 2019)

Tekinalp Ü, Banka Hukukunun Esasları (2. Bası, Vedat Kitapçılık 2009)

Topaloğlu M, 'Banka Mevduatı Üzerinde Takas ve Hapis Hakkı' (2004) (11) Adana Barosu Bülteni,

Turanboy K.N, 'Tasarruf Mevduatı Sözleşmesinin Hukuki Niteliği' (1997) 1(1) Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 254-284

Vurucu M, Arı M.U, A'dan Z'ye Bankacılık (C.I, 2.Bası, Seçkin Yayıncılık 2017)

Yücel Y, ‘Tasarruf Sahiplerinin Hak Ve Menfaatlerinin Korunmasına Dair Mevzuat’ (2010) (87) Türkiye Barolar Birliği Dergisi 464-488

İnternet Kaynakları

<https://www.lexpera.com.tr>

<https://www.sozluk.gov.tr>

<http://www.resmigazete.gov.tr>

<https://www.tbb.com.tr>

